

Radikala och reaktionära röster i Stockholms press

John Björkman, *”Må de herrskande klasserna darra”. Radikal retorik och reaktion i Stockholms press, 1848–1851*, 376 s., Gidlunds förlag, Möklinta 2020.

JOHN BJÖRKMANS AVHANDLING inom institutionen för kultur och estetik vid Stockholms universitet är ett ypperligt exempel på den mångdisciplinära forskning som är möjlig för en idéhistoriker. Verket befinner sig sålunda i skärningspunkten mellan idéhistoria, politisk historia och presshistoria. Avhandlingen är avgränsad både vad gäller tid och rum. Avhandlingen koncentrerar sig på meningsyttrandena i Stockholms tidningspress under den korta, men turbulenta och politiskt betydelsefulla perioden 1848–1851. Trots arbetets tidsmässiga och lokala begränsning förmår Björkman tillföra den samhällsvetenskapliga forskningen ny kunskap vad de olika politiska lägrens retoriska strategier och politiska mobilisering anbelangar.

Den nya offentlighet som växte fram efter Oscar I:s tronbestigning 1844 innebar stora politiska utmaningar i det svenska samhället. De förväntade liberala reformerna uteblev i stort sett. Dock upphävdes den förhatliga indragningsmakten av tidningar, vilket innebar att Sverige fick en verklig tryck- och pressfrihet. Samtidigt innebar utvecklingen att liberalerna splittrades i en mera ”gråliberal” kungavänlig grupp och en radikalare vänsterfalang.

1847–1848 års riksdag präglades av liberalernas ökade missnöje med kung Oscar I. Många viktiga olösta frågor stod på riksdagens dagordning, främst representationsfrågan, där de två högre konservativa stånden stod emot borgar- och bondestånden. Missnöjet med utförda reformer, till exempel 1846 års näringslagstiftning och 1847 års fattigvårdsförordning bidrog till att stämningen på riksdagen var ganska inflammerad. I februari 1848 bildades ett reformsällskap med uppdrag att på sikt lösa representationsfrågan.

Samtidigt i februari 1848, ett år som kom att kallas Europas galna år, utbröt i Paris den så kallade februarirevolutionen. De revolutionära strömningarna spred sig till många europeiska huvudstäder och i mars, då

nyheterna om revolutionen nådde Sverige, spred sig oroligheterna också till Stockholm i form av upplopp med stenkastning och fönsterkrossning som följd. Den liberala agitationen krävde reformer, främst allmän rösträtt.

Forskningsmaterialet i Björkmans avhandling består i första hand av företrädare för de tre huvudgrupperna inom Stockholms tidningspress: arbetarpresen, den monarkiska pressen och liberalpressen. De viktigaste tidningarna är sålunda arbetarorganen *Söndagsbladet*, *Folkets röst* och *Reform*, de monarkiska *Post- och Inrikes Tidningar*, *Svenska Minerva* och *Stockholms Dagblad* samt de liberala tidningarna *Aftonbladet*, *Dagligt Allehanda* och *Friskytten*. Det bör dock uppmärksammas att det rådde en stor diskrepans i det liberala presslägret: Elof M. Lindman gjorde *Dagligt Allehanda*, som tidigare under Vilhelm Fredrik Dalman företrätt en moderat liberal linje, till en betydligt radikalare tidning än publicistveteranen Lars Johan Hiertas *Aftonbladet*.

Avhandlingen handlar om hur den politiska tillhörigheten skapades och hur den politiska retoriken mobiliserades i Stockholm under ifrågavarande period. Författaren åberopar för detta ändamål begreppet konstitutiv retorik. Med detta avses olika former av kommunikation vilkas syfte är att påverka objektets, i detta fall huvudstadens arbetarbefolknings, självbild och uppfattning av verkligheten. Avhandlingen är kronologiskt uppbyggd med en inledning, fem huvudkapitel (2–6) och en avslutande diskussion. De två första av de fem huvudkapitlen (2 och 3) är av bakgrundskaraktär, medan kapitel fyra undersöker hur arbetarna blev politiska pressobjekt under marsoroligheterna 1848. Kapitel fem behandlar Stockholms arbetarförening och arbetartidningarna *Folkets röst* och *Reform* år 1849, medan det sista huvudkapitlet (6) analyserar den antisocialistiska presskampanjen i den monarkiska pressen år 1850. Avhandlingen innehåller också ett engelskt sammandrag, en tämligen fyllig käll- och litteraturförteckning samt en användbar personförteckning.

I mitten av 1840-talet inleddes en mobilisering av bildningssträvandena inom arbetarklassen i Sverige som ett led i arbetarnas organisering. Samtidigt innebar detta en radikaliserings av arbetarna i Stockholm. Skandinaviska sällskapet, som grundades 1847, hade sin utgångspunkt i den bildningscirkel som bildats i huvudstaden år 1845. Sällskapet hade kontakter med Kommunisternas Förbund i London, vilket ledde till att kommunismen i slutet av 1840-talet spreds bland arbetarna också i Stockholm.

Revolutionshändelserna i Europa och marsoroligheterna i Stockholm 1848 gav upphov till en livlig pressdebatt i huvudstadens tidningspress. *Aftonbladet* tog parti för de revolutionära arbetarna i Paris och förklarade dem myndiga och självständiga med egna tankar och åsikter. *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda* skyllde bägge utvecklingen på den korruperade monarkin och dess politik samt på de konservativa kretsarnas motstånd

mot samhällsreformer. Tidningen *Tiden* gick ännu längre och menade att arbetarna nu förkastat de liberala reformidéerna och var på väg mot kommunismen med dess strävan att avskaffa ojämlikheterna i samhället och införa ett gemensamt ägande. *Söndagsbladet* menade å sin sida att arbetarna redan gått segrande ur striden i Frankrike och förutspådde samma utveckling i Sverige.

De följande åren visade dock att de samhällsbärande elementen och deras språkrör i Sverige förmådde stävja denna utveckling trots arbetarklassens mobilisering och den mera radikala arbetarpressens allt hårdare retorik. Till det konservativa lägret hörde *Tiden*, en från både hovet och regeringen fristående tidning, som började utkomma år 1847 och som upphörde efter riksdagen 1850–1851. Tillsammans med den monarkiska pressoffensiven medverkade detta till arbetsradikalismens avtynande i Stockholm då arbetarorgan som *Reform* och *Demokratien* också upphörde. De konservativa och monarkiska tidningarna hävdade att revolutionshotet varit reellt även i Sverige och att det var den svenska arbetarrörelsen som bar ansvar för detta. De samhällsbärande krafterna måste därför gemensamt arbeta för Sveriges räddning, konstaterade bland annat tidningen *Morgonbladet*.

John Björkmans doktorsavhandling utgör ett välkommet tillskott till den presshistoriska forskningen i vårt västra grannland och är ett gott exempel på hur denna forskning kunnat söka sig vidare mot specialstudier efter att en översiktlig presshistoria tillkommit, i detta fall *Den svenska pressens historia* i fyra band (2002). Författaren bidrar till nya forskningsrön då han kunnat påvisa att samtidsberättelserna i den pressdebatt som fördes i huvudstaden redan tidigt strukturerades av ett binärt konfliktmönster som gick ut på att samhället uppspjälkades i två sinsemellan antagonistiska grupper, i proletariatet och bourgeoisien. Björkmans undersökning kan således varmt rekommenderas för alla som intresserar sig för presshistoria, men också för dem som vill bekanta sig med arbetarrörelsens mobilisering i Sveriges huvudstad.

Lars-Folke Landgrén